

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ
И ОБРАЗОВАЊЕ

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Рецензенти

Др Драгомир Пантић

Др Слободанка Гашић-Павишић

Објављивање ове књиге

омогућили су финансијским средствима

Министарство за науку, технологију и развој
Институт за педагошка истраживања

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.01:316 (082)

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ И ОБРАЗОВАЊЕ/приредиле
Јасмина Шефер, Славица Максић, Снежана Јоксимовић.
Београд: Институт за педагошка истраживања, 2003.
(Београд: »Чигоја штампа«). – 239 стр.; 21см.

Тираж 400. – Стр. 7–8: Предговор/приређивачи.
Библиографија уз већину радова. – Summaries.

ISBN 86-7447-046-7

1. Шефер, Јасмина

- а) Образовање – Социолошки аспект – Зборници
- б) Образовање – Психолошки аспект – Зборници
- в) Наставници – Ученици – Зборници

COBISS.SR-ID 107213068

Љиљана Левков

Филозофски факултет, Београд

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ (КУРИКУЛУМ) И УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ

У ширем контексту реформе образовања (група аутора, 2002) *Стратегијом развоја курикулума у обавезном и средњем образовању* су, између осталог, предвиђене промене и у оном домену који је у нашем образовању традиционално заснован на наставном плану и програму. Како су наставни план и програм у тој традицији не само обавезни, него и исти за све на истом нивоу и у истој врсти образовања, то се у образовању заснованом на плану и програму пре може говорити о униформности него о разноврсности која отвара могућност за уважавање различитости, како начелно, тако и у реалној образовној и наставној пракси (Коцић, 1998). Ово је значајан, али не и једини, нити главни разлог да је у *Стратегији* предложена битно другачија концепција.

С друге стране, уважавање разлика међу појединцима и групама, својствима, околностима и условима под којима те разлике настају или у којима се испољавају, у друштвеном положају, релативним предностима и ограничењима, припада оном корпусу општих друштвених вредности који карактерише отворено и демократско друштво. Њему припада и брига за изградњу и унапређивање таквих процедура и институција које осигуравају да разлике, које год да су врсте, प्रकारа, природе и степена, не буду фактори социјалне дискриминације и изолације појединца и група.

Ово се без остатка односи и на образовање и то у сваком његовом сегменту, те стога и на оно што у новој концепцији представља школски програм. Међутим, како год да конципирамо образовање, оно не постоји нити функционише у изолацији и вакуму. Стварни учинци образовања, остварени циљеви, исходи и стања, су само они за које има места у ширем друштвеном окружењу и који имају његову подршку. Са овим на уму требало би процењивати и какве су »перформансе« (новог) школског програма тако да образовање у нашој земљи може да препозна, уважи и однегује однос према индивидуалним и групним различитостима који одговара савременим цивилизацијским стандардима, као и захтевима, изазовима и потребама савременог и друштва будућности (OECD, 2001).

У концепцији школског програма, наставни програм престаје да буде једнообразан, јединствен, обавезан и целовито и детаљно унапред прописан, а само његова реализација главни циљ образовног рада у школи. Уместо тога, он је једно од средстава у свакодневном образовном раду и само један у низу чинилаца тог комплексног процеса. Иако овај преглед не изискује улажење у теоријска и концептуална разматрања, треба рећи да се синтагма *школски програм* користи у значењу које у образовним традицијама, другачијим од наше, има термин *курикулум* (March, 1997), и да је начин на који је он дефинисан својеврстан прилог разноврсности значења која у овом погледу постоји пре него једнозначности.

У *Стратегији* и *Општим основама* под школским програмом се подразумевају: сви садржаји, процеси и активности усмерени на остваривање циљева и исхода образовања, који су прописани и регулисани како на националном (централном) тако и на школском (локалном) нивоу.

У оквиру ширег процеса децентрализације и демократизације, у који је ситуиран и укупан програм реформе образовања, један део регулисања школског програма је препуштен самој школи. Овим је начелно омогућено да се и наставне и друге активности у школи конципирају, организују и изводе тако да одговарају реалним условима и околностима и одговарају на реалне, специфичне и карактеристичне потребе и интересе школе, наставника, ученика, родитеља и локалне средине.

Рационална и одржива децентрализација у образовању, као и његова демократизација, која се у исти мах односи и на успостављање и развој демократских процедура и институција и на уградњу и неговање демократских садржаја и вредности, представљају неке од кључних елемената квалитета образовања, а квалитетно образовање неизоставно значи квалитетно за све који су у њега укључени и којима је оно потребно. Уважавање и ефикасан и функционалан однос према различитостима је једно од дефинишућих својстава квалитетног образовања (OECD, 2001; Група аутора, 2002) док одговарајућа децентрализација и укупна демократизација представљају неке од главних принципа на којима се заснива изградња, усавршавање и реализација школског програма у нашој земљи.

Школски програм не занемарује, али у мањој мери него до сада наглашава наставне садржаје и више не инсистира на њиховој једнообразности и обавезности. Уместо тога, у школском програму пажња се премешта на јасно дефинисане циљеве и исходе образовања, на чије је остварење усмерена главнина васпитног и образовног рада у школи.

Усмереност на циљеве и исходе има бар две значајне последице. Једна је да се са предавања, преношења наставних садржаја, акценат помера на процес изградње знања, али и умења, ставова и вредности, и успостављање и подстицање развоја разноврсних стратегија учења, што актуелизује дидактичку, методичку и процесну димензију наставе и отвара могућност за њену индивидуализацију. Друга је што се овим нужно наглашава индивидуалност и специфичност ученика, њихових развојних, узрасних, личних, образовних и других својстава, могућности, потреба и интересовања. Ово је тако присно везано за школски програм да представља неке од главних принципа самог образовног процеса. Међу осталима, истиче се принцип да образовање треба да поштује индивидуалне разлике међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања, као и принцип уважавања свакодневних знања и искустава које ученици стичу ван школе и њиховог повезивања са садржајима наставе.

Школски програм је конципиран сагласно инклузивном моделу образовања, такође једном од показатеља његовог укупног квалитета. Пуна инклузивност у образовању долази са развојем школског програма и усавршавањем образовног система као целине. Принцип уважавања индивидуалних разлика међу ученицима, онима са посебним потребама, укључивши и даровите, отвара врата адекватнијег укључивања у главне токове образовања и у редовне школе.

Уважавање различитости у школском програму је видљиво и у домену наставног плана. Школским програмом се предвиђа обавеза школе да у одређеним циклусима и разредима изведе одређени број часова на годишњем нивоу. Унутрашња композиција, дневни, недељни и месечни фонд и дистрибуција су у потпуности препуштени школи с обзиром на локалне и друге специфичности и посебности.

Објављивањем одговарајућих докумената и уласком у реални школски простор, развој концепта какав је концепт »школски програм« тек започиње. Искуства прикупљена у његовој примени представљаће најдрагоценије исходиште његовог дугорочног унапређивања и усавршавања.

Литература

Група аутора (2002): *Квалитетно образовање за све – пут ка развијеном друштву*. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије.

Education policy analysis (2001). OECD, Centre for Educational Research and Innovation.

Jackson, P. (1993): *Handbook of research on curriculum*. MacMillan Pub. Co.

Комисија за развој школског програма (2003): *Реформа образовања у Републици Србији: школски програм (концепција, стратегија, имплементација)*. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије.

Комисија за развој школског програма, Комисије за образовне области (2003): *Опште основе школског програма – радни нацрт, Просветни преглед*.

Коцић, Љ. (1998): *Могућност примене диференцираних наставних програма у основној школи*; М. Вилотијевић и Б. Ђорђевић: *Наша основна школа будућности*. Београд: Заједница учитељских факултета Србије.

March, C. (1997): *Key concepts for understanding curriculum* (Vol. 1). Pergamon Press.

Ljiljana Levkov

Curriculum and recognition of diversity

A proposed reform of curriculum for primary, general secondary and general-education aspect of secondary vocational education has been presented in a document »Strategy of curriculum development«. The concept of educational process, teaching content and methods as presented in the document is based, among other things, on: (a) recognition of general social interests in education, (b) recognition of age, developmental and educational abilities, interest and interests of students, (c) accurate defining of educational objectives and outcomes. Those items can serve as guidelines in a very general and principled survey of ways and mechanisms too, whereby recognition of diversity is made possible or provided for. The concept of new curriculum provides considerably higher degree of teacher's responsible professional initiative and autonomy, which is indispensable for real individualization in teaching. The possibility of shaping curriculum of local school opens up possibility for recognizing varied differences at local community level. It should be pointed out that teaching mother tongue of ethnic community is becoming a basic school subject. One of the potential instruments for recognizing diversity in education is integration of children with special needs, particularly from socially, culturally and economically deprived social groups. This is a strategic commitment of new curriculum.

Key words: curriculum, recognition of diversity, reform, strategy.

У овом Зборнику аутори се залажу за један широко схваћен концепт толеранције. Они претежно преферирају активну концепцију толеранције која подразумева управо уважавање различитости, док мање аутора заступа гледиште о толеранцији као трпеливости. У појединим радовима добро се експлицира и треће схватање толеранције као богатство различитости, тј. вредности по себи. Рефлексије Резолуције УН о толеранцији, усвојене пре десетак година, могу се идентификовати у неким прилозима, што додатно појачава и апликативну страну Зборника. То значи да се радови не исцрпљују искључиво у разматрањима теоријских садржаја, већ у случају већине аутора имају и практичне импликације, важне за наше друштво у овом моменту. Зборник стога представља и својеврстан водич идеја за промену праксе у образовном систему, али и у друштву уопште.

Др Драгомир Пантић (из рецензије)

Монографија обрађује проблем који је у нашој средини актуелан, значајан и изазован, јер се проблему индивидуализације наставе приступа из новог угла, посматрајући га у ширем друштвеном контексту као проблем демократизације друштва. Радови које садржи монографија непосредно су повезани са текућом реформом школе. Теме представљају новину у нашој стручној и научној литератури и њиховим избором Институт за педагошка истраживања потврдио је да је једна од ретких установа у нас која улаже напор да систематизује нове научне информације и да их учини доступним широј стручној и научној јавности.

Др Слободанка Гашић-Павишић (из рецензије)

ISBN 86-7447-046-7

9 788674 470466